

СВЕТОЛИК ПАШЋАН-КОЈАНОВ (1892, Петроварадин–1971, Београд)

Светолик Пашћан је рођен 1892. године у Петроварадину, у Аустро-угарској царевини, у породици која је имала неколико културних радника. Његов деда, Георгије Стефановић-Којанов, био је књижевник и један од оснивача Матице српске, брат Марко му се бавио иконографијом, док су му се кћи Софија Стефановић-Лучић, баш као и син Владан, бавили песништвом. Пашћанова породица се пресељава у Загреб 1898. године, а у том граду је Светолик добио опште школско образовање, а затим је током шест и по година похађао Конзерваторијум. Виолину је учио код чувеног Вацлава Хумла, композицију код Цирила Јунека и Фрање Дугана, а дириговање код Фрање Лотке-Калинског. Оснива и диригује хором и тамбурашким оркестром српске омладине „Привредник” у Загребу 1909. године, у којима учествују певајући и свирајући млади српски интелектуалци који су сваког месеца приређивали забаве овог удружења, а од 1910. до 1914. управља и Хором српског средњошколског музичког удружења у Загребу. Пашћан се, поред композиторског и диригентског рада, бавио и писаном речју о музици, те је сарађивао са водећим листовима оног доба, као што су „Застава”, „Србобран”, „Српски гласник” и други... Пашћан је већ тесно повезан са националним омладинским покретом Јукић-Цесарец 1910. године и издаје „Библиотеку народног рада”, која је била револуционарно-пропагандног карактера. Као сарадник националних бораца Јукића, Хорвата, Доленца и Најхарда, био је осуђен у Аустро-угарској због велеиздаје и затворен у Лепоглаву. Међутим, године у затвору Пашћан је провео креативно и конструктивно радећи пуне две године са хором робијаша који су поседовали одличне гласове. По изласку на слободу, чекала га је интернација у разним местима Мађарске. У Новом Саду се настањује на Рибљој пијаци, код Јулке, супруге тада већ покојног композитора и диригента Исидора Бајића. Током свог боравка у Новом Саду, Пашћан сређује Бајићеву заоставштину, а 1917. године се поново враћа у Загреб, где, не желећи да моли бечки двор да му врати одузета грађанска права (без којих није могао добити одговарајуће запослење), отвара атеље за градњу гудачких инструмената, а посебну пажњу посвећује проблему виолине. Више од 40 година ради на овом подручју, а резултат овога истраживања је опсежна студија „Историјски развој гудачких инструмената”, у издању Српске академије наука и уметности у Београду, те драгоцену открића у вези са конструкцијом виолина и саставом лака који су употребљавали стари италијански градитељи виолина. Завидна је Пашћанова делатност као диригента српских ансамбала у Загребу. За време свог боравка у овом граду, до 1922. године, диригује хоровима Српског пјевачког друштва, Академског певачког друштва „Балкан”, „Једнакост”, „Слога”, Хором жељезничара, хором „Мокрањац”, „Змај”, „Соколским хором”, а ради и као други диригент у „Лисинском”. Са Академским друштвом „Балкан” путовао је на турнеје по Југославији. Пресељава се опет у Нови Сад, где постаје диригент „Музичког Друштва” до 1936. Основао је више музичких институција, од којих треба издвојити: Женско музичко друштво које води од 1922. до почетка Другог светског рата и које је постало првак Јужнословенског Певачког Савеза, Мушки хор „Давор”, који је водио од 1927. до 1930. године, Академски мушки хор који је основан 1933. године, Новосадску филхармонију, Новосадски гудачки квартет у периоду до 1940. године, када је био премештен за музичког референта у Министарство просвете у Београду.

До овог периода компоновао је интензивно соло песме, од којих треба издвојити следеће: „Тамна ноћ”, „Откуд теби бела було”, „Чик, цуро, пољуби ме”,

„Јадри броде”, „Чоловик сије жито”, „Мало ја, мало ти”, „Свадиле се бабе и девојке”, као и комплекснија дела за оркестар: „Циганско коло”, „Свечани марш”, „Симфонијски марш”, „Скерцо” и друга.

Заједно је са својим колегама, српским интелектуалцима, Костом Манојловићем, Виктором Новаком и др Душаном Путником основао Јужнословенски певачки савез, где је био ангажован и као уметнички директор и као председник Уметничког одбора, а био је и музички референт Савеза соколских друштава Краљевине Југославије. Ове његове функције нису биле само пуко испуњавање датих оквира за функционисање и управљање институцијама које су му поверене, него је дубоко понирио у суштину онога што је његова мисија, док је на тим функцијама. То се нарочито показало кроз повезаност делатности певачких и соколских друштава за шта је управо Пашћан-Којанов био заслужан. Он је толико био наклоњен панславизму да је био организатор, композитор, педагог и диригент „Свесоклских слетова”, које је чак преносио и Радио Праг, где се први пут 1926. године чула модерна хорска музика југословенских аутора, а био је то први радио пренос музике аутора из Југославије. Пашћан је био ангажован на више важних послова у музичком свету Новог Сада и Београда. Био је диригент Опере Српског народног позоришта у Новом Саду, директор Музичке школе „Исидор Бајић” у Новом Саду, диригент новосадског Српског занатског певачког друштва „Невен” од 1929. до 1930. године, хора учитеља у Кули и Новом Саду у периоду од 1936. до 1937. године и први диригент Академског певачког друштва „Обилић” у Београду од 1936. до 1941, као и шеф Хора Радио Београда од 1946. до 1950. године.

Колико је значајан његов прегалачки рад на пољу културе Новог Сада може да посведочи то да је Новосадска жупа Певачког савеза „Исидор Бајић” приредила 1935. године прославу 25–годишњице уметничког рада Светолика Пашћана. У поздравном говору композитор Коста Манојловић изнео је, кроз својеврсно свеобухватно предавање, заслуге Пашћана који је био први диригент Савеза славенских пјевачких друштава. Новосадски грађани предали су Пашћану венац, а певачко друштво из Скопља почасну диплому. Прослава је завршена великим концертном на ком су учествовали: Женско музичко друштво, Музичко друштво гимназије, Српско занатско певачко друштво „Невен”, Женски певачки збор из Аде и други ансамбли. Пашћан је, нарочито у духу панславизма и соколског духа, волео да окупи неколико певачких друштава из различитих крајева Југославије на такозваним смотрама. Тада су то биле манифестације са огромним бројем људи, где су друштва долазила са неколико десетина својих чланова, тако да их је понекад било и преко петсто. Протокол је био такав да се одржи помен неком од значајних уметника, заслужних за културу Југославије, а затим у вечерњим часовима је одржаван целовечерњи концерт, на ком су се смењивала певачка друштва у такозваном натпевавању. У ондашњим извештајима са смотри, који су често имали мање или више латентни политички карактер, истицано је да је Светолик Пашћан-Којанов једини Србин који у репертоар својих ансамбала, поред српских, подједнако уврштава и композиције хрватских и словеначких аутора. Након убиства Врховног покровитеља Јужнословенског певачког савеза и његових друштава Његовог Височанства краља Александра Карађорђевића I 1934. године, настали су дани жалости и певачка друштва су сва, па тако и Новосадски савез, организовала комеморативне академије у част преминулог вољеног владара. Годину дана касније одржан је

помен Јосипу Руђанину, творцу хрватске химне „Лијепа наша домовино”, а овом догађају је присуствовало неколико певачких друштава, чланова Јужнословенског савеза, а дириговао је и одржао пригодан говор управо Светолик Пашћан. Исте године одржан је парастос у Саборној цркви Св. Великомученика Георгија у спомен на преминулог новосадског композитора и диригента Исидора Бајића. Службу је служио Његово Преосвештенство Епископ бачки Господин др Иринеј Ћирић, затим је приређен велики концерт на ком су учествовала српска певачка друштва из Новог Сада, а укључујући ту и Јеврејско певачко друштво „Хашира” и свечана академија коју је отворио председник Соколске жупе др Игњат Павлас, а о значају Исидора Бајића говорио је Светолик Пашћан.

Поред ове активне улоге у организацији музичког живота Новог Сада и Београда, Пашћан-Којанов је са великом посвећеношћу проучавао технике израде гудачких инструмената старих мајстора лутјера, а нарочито Аматиа, Гварнерија и Страдиварија, а резултат његовог истраживања је књига „Антониус Страдивариус Кремонензис” која говори о самом градитељу гудачких инструмената из Кремоне Антониу Страдивариу, као и о томе на који начин је градио своје инструменте и зашто се баш његови инструменти издвајају од осталих својим високо квалитетним звуком. Ова његова књига представља озбиљан допринос свеукупном сазнању о овом изузетном градитељу гудачких инструмената, јер он овом истраживању прилази системски и веома организовано, што се види из садржаја саме књиге, која поседује чак и попис до тада познатих регистрованих инструмената које је Страдивари креирао, као и тумачење сигнатура, па и епистоларну грађу кореспонденције између Антониа и Паола Страдиварија, његовог најмлађег сина, који је у наследство добио, поред новца, и шест очевих виолина.

Током дугогодишње диригентске каријере, Светолик Пашћан је дириговао многим реномираним ансамблима у Београду, а један од таквих је и мешовити хор „Београдски мадригалисти”, основан 1951. године у Београду, са циљем да се оствари попуњавање жанровско-стилског профила, у погледу репертоара у виду фокуса на врхунска остварења западно-европске музике из доба ренесансе и барока, као и византијске источне традиције. Овај хор је значајан по томе што је први на овим просторима јавно извео Литургију Стевана Стојановића Мокрањца давне 1966. године.

За заслуге на пољу уметности и културног деловања добио је Пашћан низ награда и признања, између осталих и Орден Светог Саве 4. степена.

Чувени југословенски сликар Младен Јосић овековечио је 1926. године младог Светолика Пашћана-Којанова и та слика се налази данас у Галерији Матице српске у Новом Саду, у сталној поставци „Српска уметност 20. века”.

Светолик Пашћан-Којанов је умро у Београду 1971. године.

Музички примери:

Светолик Пашћан-Којанов, [„Српска свита”](#), Оркестар хармоника Музичке школе „Коста Манојлович”, Земун (уметнички руководилац: Небојша Цвијановић).

Светолик Пашћан-Којанов, [„Хвалите Господа с небес”](#) (4'45"–7'56"), Девојачки хор Средње музичке школе „Живорад Грбић”, Ваљево (хоровођа: Милица Степановић Баба-Милкић), 2018. године.